

Tayvan: Soğuk Savaşların İleri Karakolu - Emre Demir

Rusya'nın Ukrayna'ya 24 Şubat'ta başlayan askeri müdahalesi, diğer pek çok tartışmaya ek olarak Ukrayna'dan binlerce kilometre uzakta Güney Çin Denizi'nde yer alan Tayvan'ın geleceğine ilişkin tartışmaların alevlenmesine de yol açmıştır. Çin'in Tayvan'a bir askeri müdahalede bulunup bulunmayacağına dair uzunca bir süredir devam eden tartışmalar, ABD Temsilciler

Meclisi Sözcüsü Nancy Pelosi'nin 2 Ağustos'ta adaya gerçekleştirdiği ziyaret ile tavan yapmıştır. Her ne kadar zaman içinde Tayvan ile ilgili tartışmaların harareti

yatışmışsa da Pelosi'nin ziyaretinden bu yana ada ile ilgili önemli siyasi ve askeri gelişmeler yaşanmaya devam etmektedir. Tüm bu gelişmelerden görünen o ki

Tayvan, kapitalist ve sosyalist bloklar arasında yaşanan "eski" Soğuk Savaş

sırasında olduğu gibi “demokrasiler” ile “otoriter sistemler” arasında yaşanacağı iddia edilen “yeni” Soğuk Savaş’ın gerçekleşmesi halinde yine savaşın ileri karakollarından biri olacaktır.

Soğuk Savaş’ta Tayvan

Tayvan’ın bugün ABD ile Çin ilişkilerindeki yerini anlamak için geçmişine bakmak gerekmektedir. 17’inci yüzyılda kısa bir süre Hollanda’nın sömürgesi olan ada, 1683 yılında yeniden Çin’e bağlanmış, 1895’ten 1945’e kadar bu kez Japonya’nın kontrolüne girmiştir. Japonya’nın İkinci Dünya Savaşı’nı kaybetmesinin ardından Çin Cumhuriyeti’ne bağlanan Tayvan, Çan Kay-Şek liderliğindeki milliyetçilerin 1949 yılında Çin iç savaşını kaybetmelerinin ardından milliyetçilerin (Çin Cumhuriyeti’nin) üssü haline gelmiştir.

Her ne kadar Mao Zedong liderliğindeki Çin Komünist Partisi, 1 Ekim 1949’da Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşunu ilan etmişse de bu ilan, başta ABD’nin liderliğindeki Batı bloku olmak üzere Birleşmiş Milletler’e üye ülkelerin büyük bir kısmı tarafından kabul görmemiştir. ABD’nin desteğini alan Çin Cumhuriyeti -yani Tayvan’daki Çin yönetimi- Birleşmiş Milletler tarafından Çin halkının gerçek temsilcisi olarak kabul edilmiştir.

Ancak bu durum, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 25 Ekim 1971 yılında aldığı 2758 sayılı kararla değişmiş ve Pekin hükümeti, Birleşmiş Milletler tarafından Çin’in gerçek temsilcisi olarak kabul edilmiştir. Bu değişiklikte, Çin ile ABD arasında 1970’lerin başında yaşanan yakınlaşma önemli bir rol oynamıştır. ABD’nin Vietnam’da yaşadığı hezimet ve iki ülkenin Sovyetler Birliği ile ilişkilerindeki sorunlar, Pekin ile Washington yönetimlerinin yakınlaşması sonucunu doğurmuş ve 1972 Şubat ayında ABD Başkanı Richard Nixon sürpriz bir şekilde Pekin’i ziyaret etmiştir. Bu tarihten itibaren gelişen ikili ilişkiler, ABD’nin Çin Halk Cumhuriyeti’ni 1979 yılında Çin’in tek temsilcisi

olarak tanınmasıyla resmiyete kavuşmuştur. Aynı yıl ABD Kongresi, Tayvan ile gayri resmi ilişkilerini düzenlemek için [Tayvan İlişkileri Yasası](#)nı çıkarmıştır.

Soğuk Savaş'ın Asya'ya sıçramasına yol açan Kore Savaşı (1950-1953), ABD-Çin-Tayvan ilişkilerini derinden etkilemiştir. Kuzey'in Güney'i işgalinden hemen öncesinde dönemin ABD Başkanı [Harry Truman](#), Çin-Tayvan ilişkilerine müdahil olmak istemediklerini [açıklamış](#); ancak Kore Savaşı'nın başlamasının hemen ardından yeni bir açıklama yaparak sosyalizmin bölgede daha fazla yayılmasını önlemek amacıyla 7. Filo'yu Tayvan Boğazı'nda güvenliği sağlaması için görevlendirdiğini açıklamıştır. Bu şekilde Tayvan, Soğuk Savaş'ın ileri karakollarından biri haline gelmiştir.

1950'lilerde Çin ile Tayvan -ve ABD- [iki kez](#) karşı karşıya gelmiştir. Çin'in Kinmen/Quemoy ve Matsu adalarını bombalamasıyla başlayan I. Tayvan Boğazı Krizi (1954-1955) neticesinde ABD ile Tayvan arasında savunma anlaşması imzalanmıştır. İlkinin devamı niteliğindeki II. Tayvan Boğazı Krizi (1958) sırasında Çin, Kinmen/Quemoy ve Matsu adalarını bombalamaya ek olarak Tayvan'ı özgürleştirmek amacıyla bir amfibi harekâtına girişmişse de başarılı olamamıştır. Kısacası, bu yıllarda Çin, Tayvan'ı güç kullanarak kendine bağlamaya çalışmış; ancak başarılı olamamıştır.

“Yeni” Soğuk Savaş

Eskisinin aksine “yeni” Soğuk Savaş kavramı henüz ne Uluslararası İlişkiler yazınında ne de uluslararası alanda tam anlamıyla kabul görmüş bir kavram değildir. Şimdilik daha çok ABD müesses nizamının [organik aydınlar](#) tarafından kavramsallaştırılan “yeni” Soğuk Savaş, bir yanda ABD ve Batı dünyası ile diğer yanda Çin ve Rusya arasında yaşanan askeri, iktisadi ve ideolojik mücadeleyi tanımlamaktadır. Bu mücadelede öne çıkan iki güç, diğer ülkelere kıyasla özellikle ekonomik büyüklük

açısından açık ara önde olan ABD ile Çin'dir. Her ne kadar Rusya, özellikle sahip olduğu altı binden fazla nükleer silah ile önemli bir askeri güç olsa da Ukrayna Savaşı'nın gösterdiği üzere Rusya'nın ABD öncülüğündeki Batı dünyası ile mücadele etmesi mümkün görünmemektedir. Pek çok [ABD'li](#) ve [Çinli](#) düşünür de asıl rekabetin Çin ile ABD arasında yaşandığı, Rusya'nın ancak ikincil öneme sahip bir güç olduğu düşüncesindedir.

[Çin yönetimi](#), ABD merkezli "yeni"

Soğuk Savaş söylemini şiddetle reddetmektedir. ABD yönetimi içinse durum bu kadar net değildir. Her ne kadar ABD yönetiminin [Joe Biden](#) ve [Antony Blinken](#) gibi önde gelenleri ülkelerinin yeni bir soğuk savaş istemediğini belirtseler de Çin'in -ve otoriter yönetim sisteminin- kurallara dayalı uluslararası düzen için en büyük tehdit olduğu yönündeki söylemleri, "yeni" Soğuk Savaş'ın teorisyenleri ile büyük benzerlikler taşımaktadır.

Taraflar ne derse desin, özellikle ABD ile [İngiltere](#) gibi yakın müttefiki Batı ülkelerinin politika yapımcılarının söylemleri ve eylemleri, yeni bir soğuk savaşın inşa halinde olduğuna, en azından böyle bir ihtimalin varlığına ilişkin ciddi işaretler vermektedir. Peki, bu muhtemel "yeni" Soğuk Savaş'ta Tayvan'ın önemi ve rolü nedir?

"Yeni"

Soğuk Savaş'ta Tayvan'ın Rolü

ABD, son yıllarda, özellikle de Donald Trump'ın başkanlığından bu yana Çin'e karşı Tayvan kozunu daha büyük bir ciddiyetle oynamaktadır. Washington'un Tayvan politikasını Çin politikasından ayrı düşünmemek gerekmektedir. [Richard Bush](#)'un da belirttiği gibi ABD, Trump yönetimi altında Çin'e karşı Eisenhower döneminden bu yana görülmemiş derecede düşmanca politikalar geliştirmiştir. Bu politikalar, pek çok konuda Trump yönetiminden farklı politikalar izleyen Biden yönetimi tarafından devam

ettirilmektedir. Diğer bir deyişle neredeyse hiçbir konuda uzlaşamayan bu iki ABD yönetimi, Çin konusunda benzer görüşlere sahiptir. Washington, Çin'e karşı sertleşen siyasetinde Tayvan'ı bir koz olarak kullanmakta, böylelikle Çin ile Tayvan arasındaki hali hazırda gergin olan ilişkileri daha da sıkıntılı bir hale sokmaktadır.

Trump yönetimi tarafından Tayvan ile ilgili atılan adımlardan en fazla ses getireni, Dışişleri Bakanı [Mike Pompeo](#)'nun 9 Ocak 2021'de, yani görev süresi tamamlanmadan birkaç gün önce attığı adım olmuştur. Carter yönetimi, 1979 yılında benimsediğı "Tek Çin politikası" kapsamında ABD'li yetkililerin Tayvanlı yetkilileri resmi olarak ziyaret etmesini zorlaştıran bir dizi kural koymuştu. Ancak Pompeo, 9 Ocak'ta ABD yönetiminin kendi yetkililerine koyduğu bu kısıtlamaları ortadan kaldırdığını ilan etti. Böylelikle bu adım, Pelosi'nin ve diğer pek çok ABD'li yetkilinin adaya ziyaretinin de önünü açtı.

Tayvan meselesinde Biden yönetiminin, Trump yönetiminin izinden gittiğini söylemek mümkün. Biden yönetimi altında ABD, Tayvan'a bir yandan silah satışına devam ederken diğer yandan da sürekli olarak yetkililer aracılığıyla ziyaretlerde bulunmaktadır. Biden, son olarak 2 Eylül'de Tayvan'a 1,1 milyar dolarlık [silah satışına](#) onay vermiştir. Böylelikle iki yıldan kısa bir süredir devam eden ABD başkanlığı süresince Tayvan'a toplamda [2,25](#) milyar dolarlık silah satışını onaylamıştır. Bu süreçte ayrıca çok sayıda eski ve yeni ABD'li yetkili adayı ziyaret etmiştir. Örneğin, [28 Şubat'ta](#), yani Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesinin başlamasından dört gün sonra ABD Genel Kurmay eski Başkanı Michael Mullen'in liderlik ettiği bir grup üst düzey -emekli- askeri ve sivil yetkililer Tayvan'ı ziyaret etmiştir. Son olarak, Pelosi'nin ziyaretinden on iki gün sonra 14 Ağustos'ta [5 senatör](#) adaya destek ziyaretinde bulunmuştur.

Çin için Tayvan, anakaranın ayrılmaz bir parçası ve "[Çin Rüyası](#)"nın

gerçekleşmesi,
yani büyük güç olmanın olmazsa olmazıdır. Çin hükümeti, bunu 10 Ağustos'ta yayınlanan "[Tayvan Sorunu ve Çin'in Yeni Dönemde Yeniden Birleşmesi](#)" başlıklı beyaz kitabın henüz ikinci cümlesinde dile getirmektedir. 2018 yılında yaptığım bir görüşmede Pekin Üniversitesi'nden Çinli bir akademisyen bu duruma değinerek, ulusal birliğini sağlayamamış bir ülkenin bırakın bölgesinde lider olmayı, büyük güç dahi sayılamayacağını belirterek Tayvan meselesinin Çin için önemini ortaya koymuştur.

Çin'in Tayvan ile birleşme arzusu -Tayvan'ın da bu isteği

[reddetmesi](#)- birleşmenin nasıl

olacağı -barışçıl mı, yoksa savaş yoluyla mı- sorusunu beraberinde getirmektedir. Özellikle Batılı medyanın yoğun bir şekilde gündeme getirdiği gibi Çin yönetiminin, özellikle kısa ve orta vadede Tayvan ile askeri yolla, yani adayı işgal ederek bir bütünleşme arzusu içinde olduğunu söylemek güçtür. Bunun birçok gerekçesi bulunmaktadır. Bir kere Xi liderliğindeki Çin Komünist Partisi'nin birincil hedefi -Xi'nin Çin Rüyası ile ilgili söylemlerinin de gösterdiği üzere- ulusal kalkınmayı gerçekleştirerek Çin'i dünyanın bir numaralı ekonomik ve askeri gücü haline getirmektir. Bunun gerçekleştirilebilmesi, Çin'in dünya ekonomisi ve özellikle de ABD ve Avrupa Birliği başta olmak üzere gelişmiş ekonomiler ve -Tayvan da dâhil olmak üzere- Asyalı komşularıyla iyi ilişkiler içinde olmasını gerektirmektedir. Diğer bir deyişle Çin'in kalkınmasını başarıyla tamamlayabilmesi için savaşa değil, barışa ve istikrara ihtiyacı vardır.

İkinci olarak, Çin ekonomisi ile Tayvan ekonomisi derin

bir bütünleşme içindedir. Hem Çin hem de Tayvan sermayelerinin yakanın karşı tarafında

ciddi yatırımları bulunmaktadır. Özellikle Tayvan sermayesinin yatırımları, 1980'lerin

başından bu yana Çin'in iktisadi gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Ekonomik

bütünleşme yönünde atılan bu adımlar, iki yakanın birleşmesinde askeri müdahaleye kıyasla daha büyük bir potansiyele sahiptir. Buna, karşılıklı ticaretin Çin ile Tayvan ekonomileri için önemini de ekleyebiliriz.

Ekonomik gerekçelere ek olarak askeri gerekçeler de kısa ve orta vadede bir askeri müdahale olasılığını düşürmektedir. Bir kere Tayvan'ın savunma gücü, Ukrayna ile kıyaslanamayacak kadar yüksektir. Çin ordusunun, çok uzun yıllardır ABD'nin en teknolojik silahları ile donatılan Tayvan ordusunu hem büyük kayıplar vermeden hem de adaya büyük zarar vermeden alt etmesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca Tayvan'ın bu tür bir saldırıyla karşı karşıya kalması durumunda ABD'nin, Japonya'nın ve Hint Pasifik'teki diğer ortaklarının Tayvan'a askeri destek verme olasılığı çok yüksektir. Biden, 19 Eylül'de yaptığı [açıklamada](#) Çin'in saldırması halinde ABD'nin Tayvan'ı savunacağını belirtmiştir. Bu tür bir destek, Çin ordusunun Tayvan karşısında daha fazla zorlanmasına ve çok sayıda kayıp vermesine yol açacaktır. Buna, Çin'in 1979 yılındaki Vietnam müdahalesinden bu yana herhangi bir askeri çatışmaya girmediğini eklemek, bu müdahalenin de Çin için ciddi bir hezimetle sonuçlandığını unutmamak gerekmektedir.

Ne var ki tüm bu gerekçeler, Tayvan'ın "tek Çin" politikasından tek taraflı olarak vazgeçip bağımsızlık ilan etmemesi durumunda geçerlidir. Bu tür bir oldubittiyi Çin yönetiminin kabul etmesi mümkün gözükmemektedir. Tayvanlı yöneticilerin de bu tür bir tehlikeli adım atacağına ihtimal vermiyorum. Dolayısıyla adada 1949'dan bu yana süren durum, öngörülebilir gelecekte devam edecektir.

Tüm bunlara karşın Çin, Pelosi'nin Tayvan ziyaretine 1949'dan bu yana benzeri görülmemiş bir [tatbikat](#) ile yanıt vermiştir. 4-15 Ağustos tarihlerinde gerçekleştirilen ve adanın Çin tarafından nasıl abluka altına alınacağı denemelerinin yapıldığı tatbikatlar, Tayvan'ı çevreleyen 6 bölgede gerçekleştirilmiştir. Böylelikle Pekin yönetimi, Pelosi'nin

ziyaretini fırsat bilerek bugüne kadar yaptığı tatbikatların en büyüğünü gerçekleştirerek adaya yapacağı olası bir müdahalenin denemesini yapma, Tayvan ile ABD de Çin donanmasının kapasitesini ve muhtemel stratejisini öğrenme fırsatını bulmuştur.

Sonuç olarak, ABD ile Çin arasındaki gerilim tırmandıkça Tayvan'ın soğuk savaşların ileri karakolu olma kaderi önümüzdeki süreçte de en azından kısa ve orta vadede değişmeyecek ve ada, isteyerek ya da istemeyerek Çin ile ABD arasındaki güç mücadelesinin en ön saflarında yerini alacaktır. Çin yönetimi, artan gerilime rağmen Tayvan'ın tek taraflı bağımsızlık ilanı dışında herhangi bir gerekçeyle mevcut durumu bozmayacaktır. Tayvan'ı yöneten irade de Tayvanlıları tehlikeye atacak bu tür bir maceraya girmeyecektir. Kısacası, ABD-Çin-Tayvan üçgeni, zaman zaman krizlere gebe olsa da yakın gelecekte bir savaşa yol açmadan varlığını sürdürmeye devam edecektir.

Dr. Emre Demir, TED Üniversitesi

Emre Demir, TED Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler ve Warwick Üniversitesi'nde Uluslararası Siyaset ve Doğu Asya yüksek lisans derecelerini aldı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında doktora çalışmalarını

tamamlayan Demir, 2017-2018 akademik yılında doktora araştırmaları kapsamında Çin Halk Cumhuriyeti Pekin Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak çalışmalar yaptı. Bilgi üretiminin ekonomi politiği, Çinli entelektüeller ve entelektüel bilgi üretimi ve Çin siyaseti ve dış politikası konularında çalışmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Emre Demir, 'Tayvan: Soğuk Savaşların İleri Karakolu', *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 28 Ekim 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/10/28/ed/>

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.